

El que obre el volum reproduïx l'excel·lent introducció que Santanach havia preparat per a l'antologia *Llull × Llull*, publicada per L'Avenç i la Institució de les Lletres Catalanes el 2016 en motiu de l'Any Llull, mentre que el segon aborda més concretament l'obra en vers del beat. L'onzè proporciona al lector una panoràmica ben informada, concisa i completa de les «posteritats» més rellevants de Llull, des de la creació dels primers nuclis lul·listes als territoris de la Corona catalanoaragonesa i la persecució que patiren a mans de l'inquisidor Eimeric fins al redescobriment dels seus textos literaris a partir de la segona meitat del XIX, passant per les grans línies i figures del lul·lisme europeu entre els segles XV i XVIII. Pel que fa a la segona categoria, Santanach ha recollit treballs sobre la *Doctrina pueril*, el *Llibre del gentil*, el *Blaquerna*, el *Llibre de meravelles* i l'*Arbre exemplifical* i un parell més que aborden, respectivament, la «vernacularització del saber» i les propostes que Llull plantejava a les autoritats cristianes en relació amb les croades. Una part important d'aquests articles havien estat publicats anteriorment a la revista en línia *Sonograma Magazine* i són, en conseqüència, força breus, mentre que alguns dels que provenen de publicacions en paper són sensiblement més extensos. Tot i així, el conjunt és coherent i demostra el pregon coneixement de l'obra de Llull que Santanach atesora. L'única lleugera objecció, de caire formal, que es podria apuntar és que, malgrat les remissions internes que s'han introduït en forma de notes, si hom llegeix el volum d'inici a fi es troba amb algunes repeticions i fragments redundants, un inconvenient, però, difícil d'evitar tractant-se d'un llibre miscel·lani que aplega treballs d'origen i natura diversa.

Francesc Tous

140) Tavares, «Raimundo Lulo e o *Livro da Corte Imperial*: um exemplar de literatura de polémica judaico-religiosa medieval»

L'autora proposa una anàlisi de l'obra apologetica *Llibre de la cort imperial*, amb una mirada que vol fer èmfasi en el diàleg entre les tres religions monoteïstes de la societat medieval. S'ocupa de presentar el text i la seva història, context, origen i datació, per acabar centrant l'atenció en les principals línies de discussió apologetica que s'hi exposen, i les influències.

L'autora arriba a diverses conclusions, després de la lectura i l'estudi del llibre. Considera, per exemple, que l'obra es pot estimar poc original pel que fa al tractament de temes relatius a l'exposició dels principis de la fe cristiana, en el context dels temes i les qüestions de discussió teològica propis del gènere literari de la polèmica religiosa entre jueus i cristians. Allí on despunta en originalitat, no és tant en aquests continguts; on veritablement és pionera és en l'ús del diàleg entre els personatges, en l'ambientació teatralitzada (literaturit-

zada, diríem) de la discussió, i, naturalment, en l'ús del vernacle.

L'obra transmet, segons l'autora, un clima de debat ecumènic, amb esperit pacífic i tolerant, en el qual tothom pot exposar els seus arguments i principis, per bé que la confessió assumida per l'obra sigui la cristiana, i s'hi palesi la voluntat de la conversió dels infidels a aquesta fe. L'autora fa èmfasi també en la idea que malgrat el projecte catequètic i missioner de Llull, la seva proposta passa pel diàleg i mètodes pacífics, prioritza la conversió per convicció que per l'espasa. La croada lul·liana viatja a través de la paraula i l'enteniment, també a través d'una explicació dels principis de la fe cristiana amb un nou llenguatge, simplificats per a una major comprensió, per fer-los intel·ligibles fins i tot a jueus i musulmans. D'aquí la rellevància en l'ús del vernacle.

Arnau Vives

141) Teleanu, «*Averroes et Averroista christianus: deux adversaires de Raymond Lulle à l'Université de Paris*»

A mediados del siglo XIX, los estudios sobre el averroísmo experimentaron un avance importante que, en pocas décadas, condujo a un mejor conocimiento tanto de esta tradición como de quienes se le habían opuesto. El *Averroès et l'Averroïsme* de J. E. Renan ocupó, sin lugar a duda, un lugar central en todo este proceso, y fue en este escrito en el que el papel de Ramon Llull como contrincante de los averroístas adquirió relevancia: «Sin embargo, el héroe de esta cruzada contra el averroísmo fue, sin duda, Ramon Llull. Desde su perspectiva el averroísmo era el islamismo en filosofía; y la destrucción del islamismo fue, cierto, el sueño de toda su vida.» Poco tardaron en hacerse eco los estudios lulianos de estas tesis, creando así una larga tradición del Llull contrario al averroísmo. Ideas que, no obstante, desde la última década del siglo XX han sido objeto de revisión, pues tanto las tesis como los textos sobre los que se asientan, así lo hicieron evidente.

Es en este contexto que C. Teleanu ha producido una serie de estudios orientados a evaluar y modernizar las tesis tradicionales, entre los cuales se sitúa el presente, enfocado como tal al análisis de la crítica luliana a Averroes y a la figura del averroísta que en muchas de sus obras discute con él en París. Lo realmente interesante de este estudio es que aborda la cuestión desde una doble perspectiva o, más bien, haciendo uso de dos metodologías diferentes y combinando sendas fuentes de datos: la histórica, con la que el autor pretende situar cuándo, cómo y a través de quién conoció y discutió Llull con los averroístas; y la filosófica, a través de la cual se buscan los fundamentos que permitieron al beato solicitar al rey Felipe el Bello la prohibición de la enseñanza del averroísmo.

El estudio consta de tres partes bien definidas y una conclusión. La primera